

Kuoleman moninainen olemus ja rituaalinen esittäminen Wäinö Aaltosen museossa

Ringa Takanen

Nykyään kuolema on eristetty pääasiassa sairaalan seinien sisälle, jolloin se näyttäytyykin monille enää vain tien laidalla makaavan eläimen tai pihalta löytyneen talitiaisen hahmossa. Kuolema kuitenkin lähestyy meitä jokaista vääjäämättä, päivä päivältä, koskettaen lopulta jokaista. Siihen liittyy erilaisia tapoja ja uskomuksia, jotka vaihtelevat paljon yksilöstä toiseen. Siksi ei olekaan ihme, että siihen liittyvä monisyinen aihepiiri on inspiroinut taiteilijoita kautta aikojen. Kuoleman rituaalien esittäminen museossa puolestaan luo tiettyjä katsomisen rituaaleja, mutta tulkinta jää kuitenkin viime kädessä katsojalle itselleen.

Wäinö Aaltosen museossa 22.10.2010 avautunut näyttely Kuolema ja sen monet kasvot esittelee suomalaisen kuvataiteen tulkintoja kuolemasta lähes 90 teoksen voimin. Ajallisesti näyttelyn teokset ulottuvat aina 1800-luvun loppupuolelta nykytaiteen teoksiin. Näyttely on osa Turku 2011 - kulttuuripääkaupunkivuoden Pimeyden 876 sävyä -hanketta ja se jatkuu ensi vuoden maaliskuulle asti.

Kuolema ja sen monet kasvot -näyttely on tarkasti mietitty kokonaisuus, jolla pyritään antamaan mahdollisimman monipuolinen katsaus tuonen eri aspekteihin. Näyttelyn aihepiiri on jaettu seitsemään eri kokonaisuuteen, joita ovat ihmiselon päättymiseen liittyvät rituaalit ja suru, personifioitu kuolema, kuoleman symbolit, eläimen kuolema, väkivaltainen kuolema sekä uskomukset kuoleman jälkeisestä todellisuudesta. Vaikka kuolema onkin universaali asia, siihen liittyy erittäin paljon erilaisia tunteita, uskomuksia, aatteita ja rituaaleja. Myös itse taidemuseo sisältöineen voidaan nähdä rituaalina, eräänlaisena performanssina, kuten Carol Duncan on ehdottanut. Hän näkee museoiden näyttelyineen tarjoavan ihmisille arvoja ja uskomuksia suoran kokemuksen muodossa. Ne esittävät uskomuksia maailmanjärjestyksestä, sen menneisyydestä ja nykyajasta sekä yksilön asemasta siinä.

Kysymyksessä on siis paitsi se mitä taidemuseot kertovat omalle kulttuurillemme niin myös mitä ne kertovat itse kulttuuristamme. Henkilökohtaiset uskomuksemme vaikuttavat pitkälti siihen, miten koemme kuoleman. Nykyään kuoleman kokeminen on todennäköisesti moninaistunut entisestään erilaisten uskomusten sekoittuessa maailmanlaajuisesti. Tämän voi nähdä kertovan kulttuurimme muutoksesta. Myös näyttelyssä esillä olevat taiteilijat ovat teoksissaan suhtautuneet kuolemaan hyvin erilaisin tavoin, mutta toisaalta samat teemat myös osin toistuvat aina 1800-luvulta nykypäivään. Monessa teoksessa ilmapiiri vaikuttaa melko melankoliselta ja tunnelma on kuin itse aika olisi jähmettynyt paikoilleen.

Lähdejulkaisu: *Kuriositeetikabi.net* 2 / 2010. Tämä dokumentti on ladattu osoitteesta <http://www.kuriositeetikabi.net>.

Source publication: *Kuriositeetikabi.net* 2 / 2010. The document was downloaded from <http://www.kuriositeetikabi.net>

Kuva: Ringa Takanen

Kuolema näyttäytyy kuitenkin paitsi arvokkaana niin paikoin myös ironisena ja jopa hilpeänä hahmona. Hugo Simbergin lempeä luurankohahmoinen kuolema silittelee kissaa hakiessaan perunankuorijaeukon matkaansa (Kuolema ja perunankuorija, 1897) ja hoivaa hauraita sielukukkia puutarhassaan (Kuoleman puutarha, 1897). Annika Dahlgrenin Hellä Puutarhuri (2006) on myös onnistunut tulkinta samasta aihepiiristä. Oscar Parviainen näkee teoksessaan Hädetyt (1916) säälimättömän kuoleman kulkevan kodittoman perheen vetämän reen jalaksilla. Kalervo Palsan näkemys taas on synkän ironinen. Teoksessa Nimetön (Tonttuleikki) (1972) pääkallopäiset tonttu-ukot hyppelivät katupylvään ympärillä, johon on hirttäytynyt mies. Maalauksesta tulee mieleen vääristynyt versio vanhan Hei Tonttu-ukot hyppikää -laulun säkeestä ”Hetken kestää elämää, sekin synkkää ja ikävää”.

Kuoleman ruumiillisuus on eräs näyttelyn kantavista teemoista paitsi kuoleman personifioitumisen niin myös itse vainajan kautta. Näkemykset vainajista vaihtelevat eri teoksissa lukemattomin vivahtein. Elina Kataran Lehtiuutinen (2003) näyttää lempeän ironisesti unohdettuna sängyssään makaavan luurangon, joka on nukkunut ikiunta monta vuotta ennen kuin naapurit ovat alkaneet ihmetellä asukkaan hiljaisuutta. Saara Ekström taas esittää ihmisen eri kudoksia pyöreissä pöydissä kuin preparaatteina. Heta Kuchan videoteos Saattaja (2008) puolestaan on keskittynyt lemmikkieläinten viimeisen fyysisen matkan kuvaamiseen seuraamalla tuhkaukseen kerättävien eläinten hakijan arkipäivää. Anne Koskinen taas on teoksessaan Deus Protector Noster (9.9.2001) (2001) valanut pronssiin mahdollisesti auton yliajaman ketun tai pienen koiran koskettavan hahmon. Teokset siis paitsi tuovat esille elännäkökulman kuolemaan niin myös kertovat mahdollisesti kulttuurimme muutoksesta eläimiin suhtautumisessa.

Yleensä rituaalin määritellään olevan uskonnollisen toimituksen tai muun juhlamenon vakiintunut suoritustapa. Kuoleman rituaalien ja hetkien kuvausten katseleminen museossa, taiteen pyhätössä voidaan nähdä myös itsessään eräänlaisena rituaalina. Duncanin mukaan museot vastaavat nykyaikana vanhoja rituaalisia paikkoja, koska ne ovat huolella eristettyjä ja ne ovat kulttuurisesti merkittyjä varatuiksi erityislaatuiselle huomiolle. Museotilaan liittyikin seremoniallinen luonne ja tarve erottaa se arkiajasta. Duncan kiinnittää huomion siihen, miten taidemuseo esineiden järjestelyineen, valaistuksineen ja arkkitehtonisine yksityiskohtineen vastaa tavallaan keskiaikaista katedraalia, jossa pyhiinvaeltaja seurasi ohjattua reittiä sisätilan läpi pysähtyen rukoilemaan ja mietiskelemään tiettyjen kuvien ja esineiden eteen. Onko museo siis maallinen paikka mietiskelylle, syvien tunteiden pohtimiselle ja etenkin historiallisen museon kohdalla myös menneiden polvien muistamiselle? Monissa kulttuureissa on ollut muistoalttareita ja mandaloita, meillä museot vaikuttavat omaksuneen joitain vastaavia tehtäviä.

Kaikki näyttelyn teokset eivät edes keskity kuoleman fyysiseen puoleen vaan katsovat ajan toiselle puolen, kuten Ole Kandelinin Ajan rajalla (1943), jossa kaapuun pukeutunut hahmo seisoo satamassa katse suunnattuna äärettömyyteen. Kuoleman eri puolia pohtiva näyttely tuo hyvin esille taidemuseon rituaaliseen luonteeseen, sillä mikäpä muu aihe saisi kävijät syvimpien kysymysten äärelle yhtä tehokkaasti.

Kirjoittaja on filosofian maisteri, joka tekee jatko-tutkimusta taidehistorian oppiaineeseen Turun yliopiston historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitoksella ja on ollut säännöllisin väliajoin museotoissa.

Kuolema ja sen monet kasvot Wäinö Aaltosen museossa 22.10.2010–20.3.2011

Lähdejulkaisu: *Kuriositeetikabi.net* 2 / 2010. Tämä dokumentti on ladattu osoitteesta <http://www.kuriositeetikabi.net>.

Source publication: *Kuriositeetikabi.net* 2 / 2010. The document was downloaded from <http://www.kuriositeetikabi.net>

Lähteet ja lisätietoja:

Duncan, Carol. *Civilizing Rituals inside Public Art Museums*. London: Routledge, 1995.

”Kuolema ja sen monet kasvot 22.10.2010-20.3.2011.” Wäinö Aaltosen museo.
<<http://www.wam.fi/public/default.aspx?contentid=214242&nodeid=10921>>

”Rituaali.” *Gummeruksen suuri Sivistyssanakirja*. Helsinki: Gummerus, 2003.